

Festschrift in Honor of Talat Tekin
İstanbul 2007, edited by Mehmet Ölmez
Türk Dilleri Araştırmaları 18 (2008): 583-585

Hansgerd GÖCKENJAN und István ZIMONYI, *Orientalische Berichte über die Völker Osteuropas und Zentralasiens im Mittelalter, Die Ğayhānī-Tradition*, Bd. 54, Harrassowitz Verlag, 2001, 342 s.

Hansgerd GÖCKENJAN ve István ZIMONYI bu kitapta Doğu ve Orta Asya akvimleri üzerinde yazılan Müslüman kaynaklarını tanıtmakta ve tahlil etmektedirler. Bu bölgelerin tarihini, coğrafyasını ve külürünü tam olarak tasvir etmek için bütün var olan kaynaklarını taramak çalışmalarının kapsam alanı gereçerisindedir. Üstelik Müslüman kaynakları henüz yeterince değerdendirilmemiş durumdadır.

Bu kaynaklarının işlenmesi için ilk adımı atan Mihály K MOSKÓ'dur (1876-1931). Mihály K MOSKÓ milliyetçi bir tarih yazıcılığından sıyrılmış ve bütün ırkları ve külürleri kapsayan daha olunması gerektiğini ileri sürmüştür. Bu gaye ile bir sürü Müslüman ve Süryani kaynakları Almancaya ve Macarcaya çevirmiş ve işlemiştir. Oysa hayattayken eserlerin çoğu yayınlanmamıştı bile.

İki araştırmacı K MOSKÓ'nun Gardīzī, İbn Rusta ve al-Bakrī'den çevirdiği metinleri Arapça ve Farsça asıllarının çağdaş baskılarını hassas bir biçimde mukayse etmeğe, genişletmeğe ve varsa Alman çevirileri üzerinden yeniden ele almağa kendilerini hasretmiştir. Bununla birlikte elde olan layihalar Ğudūd al-Ālam ve al-Marvazī'nin baskılarında ve elyazılarında geçen benzer metinler ile işlenmiştir. Benzer metinler Almancaya çevrildi ve MINORSKY'nin İngilizce çevirisi ile mukayeseli bir biçimde ele alındı (s. XI-XII). Ayrıca son yetmiş yılın birikimini göz önünde tutmuşlar ve eldeki kitabı yeniden neşretmenin gereğini ortaya koymuşlardır.

Kitap yedi bölüme ayrılmıştır:

- I. Mukaddime – al-Cayhānī'nin kişiliği ve eserleri
 - a. al-Cayhānī'nin *Kitāb al-masālik wa'l-mamālik*'inin kaynakları
 - b. sonraki yazarlarda Doğu Avurupa ve Orta Asya hakkında Cayhānī'nin eserinden parçalar
- II. kuzey milletlerinin Abū 'Alī Aḥmad ibn 'Umar ibn Rusta'nın *Kitāb al-alaq an-naḫṣa*'deki tarifleri
- III. Gardīzī'nin Türkler hakkında yazısının çevirisi
- IV. Ḥudūd al-'Ālam
- V. Abū 'Ubayd 'Abdallāh ibn 'Abd al-'Azīz al-Bakrī al-Qurtubī'nin *Kitāb al-masālik wa'l-mamālik*'inden
- VI. İbrāhīm ibn Vāṣif'in acayıpliklerin hūlasasından
- VII. al-Marvazī, *Ṭaba'i al-ḥayavān*, IX. bölüm

Birinci bölümde al-Cayhānī'ye ele alınır; bölümün çoğu al-Cayhānī'nin eseri *Kitāb al-masālik wa'l-mamālik*'e ayrılmıştır. al-Cayhānī kitabının derlemesinde kullandığı kaynaklar ve kitabın sonraki yazıcılarda bulunan parçalar tartışılır.

II. - VII. bölümlerde ise farklı milletler ve memleketlerinden ve şehirlerinden farklı eserlerden layihalar bulunur. Bunlar arasında Allānlar, Barshan, Bulgarlar, Buradaslar, Burcanlar, Burtaslar, Çigiller, Çinliler, Hazar Peçenekleri, Hazarlar, İç Bulgarlar, Isu ve Yura, Karluklar, Kıpçaklar, Kırgızlar, Kimekler, Kunlar, Macarlar, Mirvatlar, Oğuzlar, Ong ulus, Peçenekler, Ruslar, Sarırlar, Sklavlar, Tibetler, Tokuzoğuzlar, Tuhsılar, Tuna Bulgarları, Türğişler, Türkler, Yağmalar hakkında bilgiler verilir.

Her bölümde boyların asıllarından, dillerinden, örflerinden, hâkim olan geleneklerinden, başka milletlerle olan ticari ilişkilerinden, hükümet düzeninden, savunmalarından ve yerlerinin coğrafi özelliklerinden söz edilir.

Kitabın tertibi al-Cayhānī'nin *Kitāb al-masālik wa'l-mamālik*'inin kaynaklarının tartışmasını ve sonraki kısımlarını ve Abū 'Alī Aḥmad İbn 'Umar İbn Rusta'nın *Kitāb al-alaq an-naḫṣa*, Gardīzī'nin (*Abhandlungen über die Türkenvölker*), Ḥudūd al-'ālam, Abu 'Ubayd 'Abdallāh ibn 'Abd al-'Azīz al-Bakrī al-Qurtubī'nin (*al-masālik wa'l-mamālik*), İbrāhīm ibn Wasif'in (*Kompendium der Wunderdinge*), al-Marvazī'nin (*Ṭaba'i*

al-ḥayavān) çevrilmiş ve yorumlanmış eserlerini içerir. Kitabın sonunda yer, millet ve kişi adları dizini ve 9 harita vardır:

- I. Doğu Avrupa 9./10. yüzyıl
- II. Kafkasya 9./10. yüzyılda
- III. İbn Faḍlān'ın Harezmi ve Volga Bulgarlarına seyahati
- IV. Kimeklere seyahat
- V. Tokuzoğuzlardan Kırgızlara seyahat ve ipek yolu
- VI. Kâşgar'dan Tibet'e seyahat
- VII. Barshan'a seyahat
- VIII. Gan Zhou'dan Chang an'a (Humdān) seyahat
- IX. Çigillere seyahat

Her bölümde yayımcıların titiz çalışmalarını geniş yorumlarını, açıklamalarını ve kitap kaynaklarının zenginliği görülür. Bu kitap bu alanda çalışacak herkes için bir ilk başvuru mahiyetindedir.

Mustafa S. Kaçalın

(İstanbul)